

Sisäministeriö

kirjaamo@intermin.fi

Poliisihallitus

kirjaamo.poliisihallitus@poliisi.fi

Asia **Valtiosopimus Suomen tasavallan ja Ruotsin kuningaskunnan välillä koskien poliisiyhteistyötä alueella X**

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto (SPJL) ry haluaa kiinnittää valtiosopimuksen valmistelijoiden huomiota seuraaviin keskeisiin edunvalvonnallisiin kysymyksiin, jotka tulee huomioida valtiosopimuksen valmistelun yhteydessä

Yleisesti Suomessa poliisi tekee aktiivista yhteistyötä Ruotsin poliisivoimien kanssa. Tämä konkretisoituu erityisesti tietojenvaihdon, ennalta estävän toiminnan, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon, liikenteenvalvonnan sekä rikosten esitutkinnan yhteydessä. Rikollisuus, erityisesti kansainvälinen rikollisuus, ei tunne rajoja, joten yhteistyön on oltava jatkuvaa ja perustuttava luottamukseen ja hyviin kahdenvälisiin suhteisiin.

Nyt ollaan valmistelemassa uutta valtiosopimusta poliisiyhteistyöstä Suomen ja Ruotsin välillä pohjoisella raja-alueella. Sopimusluonnoksesta ei käy yksiselitteisesti ilmi, minkä sisältöisestä yhteistyöstä on tarkoitus sopia, vaikka se siitä jollain tasolla onkin pääteltävissä. Valtiosopimuksen laatimistapa ja rakenne poikkeavat siitä, miten säädökset Suomessa kirjoitetaan, mutta tätä kirjoitustasoa ei voida pitää riittävänä.

Sopimuksilla tavoitellaan oikeudellisesti sitovia oikeuksia ja velvollisuuksia, joten näiden velvollisuuksien ja oikeuksien pitää olla selkeät ja ymmärrettävät. Sopimuksen tulee olla myös riittävän kattava. Tällaisena sopimuksen sisältö jää liian yleiselle ja abstraktille tasolle.

Suomi ja Ruotsi ovat aiemmin sekä kouluttaneet poliisivoimiaan että työskennelleet yhdessä mm. yhteispartioinnin yhteydessä. Nyt käsillä oleva valtiosopimus eroaa aiemmasta toiminnasta, sillä tähän asti yhteistyö on perustunut suunnitteluun ja suunnitelmien toteuttamiseen, mutta nyt käsillä oleva sopimus mahdollistaisi välittömän valtionrajat ylittävän poliisitoiminnan vastuineen ja velvoitteineen.

Yhteispartioinnissa samassa partiossa on kahden eri valtion poliisimiehiä, joista kukin tuntee oman maansa lainsäädännön ja

viranomaisohjeistuksen ja jossa partion jäsenillä on hyvä oman äidinkiellensä taito virkasanoineen.

Nyt käsillä oleva sopimusluonnos eroaa yhteispartioinnista siten, että siinä vieraan valtion poliisiviranomainen siirtyy toisen valtion alueelle ja lainsäädännön piiriin suorittamaan toisen valtion poliisille kuuluvia tehtäviä. Lisäksi sopimusluonnoksen mukaisia tehtäviä ei pääsääntöisesti ole mahdollista suunnitella etukäteen, vaan ne annetaan ad hoc -tyyppisesti toiminnallisen tilanteen sitä edellyttäessä.

Ad hoc -tyyppisenä toimintana kyse ei ole poliisilain 9 luvun mukaisesta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Lähetettävällä maalla ei useinkaan ole mahdollisuutta varmistua etukäteen siitä, että vieraan valtion alueelle lähetettävä partiolla on tarvittavat tiedolliset, taidolliset ja kielelliset valmiudet työskennellä itsenäisesti ilman että yksittäisen poliisimiehen työturvallisuus tai oikeusturva, tai toiminnan kohteena olevan kansalaisen oikeusturva saattaisi vaarantua.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto (SPJL) haluaa kiinnittää sopimuksen valmisteluvaiheessa huomiota seuraaviin kriittisiin seikkoihin, joilla on keskeinen merkitys henkilöstön edunvalvonnan ja yksilön oikeusturvan kannalta. Nämä asiat on ratkaistava sopimusneuvottelujen yhteydessä ennen sopimuksen ratifiointia.

Artiklat 2 ja 3 ja 5

Artikloiden 2 ja 3 osalta keskeinen periaatteellinen kysymys liittyy siihen, miten korkeaksi artiklan 3 oma-aloitteinen puuttumiskynnys tosiasiallisesti muodostuu. Kynnys ryhtyä itsenäisesti operoimaan toisen valtion alueella tulee olla lähtökohtaisesti korkea.

Keskeistä asiassa on se, että toisen valtion poliisiviranomaiselle syntyy joko pyynnöstä tai ilman erillistä pyyntöä velvoite ryhtyä suorittamaan poliisitehtävää toisen valtion alueella. Koska puuttumiskynnyksen tulisi jo lähtökohtaisesti olla korkea ja tehtävien siten kohdistua esimerkiksi vakavasti hengen tai terveyden vaarantavaan tekoon, ovat suoritettavat virkatoimet lähtökohtaisesti korkean riskin poliisioperaatioita. Tämä aiheuttaa haasteita valtionrajan ylittävien poliisimiesten tiedolliselle, taidolliselle ja kielelliselle osaamiselle sekä näihin liittyvään koulutukseen ja osaamisen jatkuvaan ylläpitoon mm. lainsäädännön tai kansallisen viranomaisohjeistuksen muuttuessa.

Ad hoc -tyyppinen poliisiyhteistyö eroaa merkittävästi sellaisesta yhteistyöstä, jota tehdään ennalta suunnitellusti kahden valtion viranomaisten välillä ja jossa johtosuhteet ja toimintatavat on selkeästi määritetty. Lisäksi ennalta suunnitellussa yhteistyössä valmistelulle on varattu aikaa ja lähetettävä maa on voinut valita tehtävään tiedollisilta, taidollisilta ja kielellisiltä valmiuksiltaan parhaiten tehtävälle soveltuvat poliisimiehet. Myös operaatioiden työturvallisuudesta on voitu varmistua molempien maiden työsuojelulainsäädännön näkökulmasta.

Nyt käsillä olevan valtiosopimuksen mukaisissa tapauksissa johtovastuu kuuluu lähtökohtaisesti isäntämaalle. Mutta missä määrin isäntämaan

johtovastuussa oleva poliisiviranomainen voi kantaa vastuuta lähettäneen maan poliisimiesten toiminnasta? Vaikka operaatiot suoritetaan kohdemaan lainsäädännön ja ohjeistuksen mukaisin menetelmin, tulisi toimintaa johtavan isäntämaan johtovastuussa olevan henkilön olla selvillä siitä, millaisin valmiuksin lähettävän maan poliisiopartio kykenee toimimaan. Muussa tapauksessa johtovastuu muodostuu johtovastuussa olevalle kohtuuttoman raskaaksi.

Myös käytettävän välineistön kuten esimerkiksi johtamiseen käytettävän viestiliikennevälineistön tulee olla yhteensopiva ja viipymättä käyttöön otettavissa.

Vastaavasti lähettävä maa ei voi varmistaa sitä, että lähettävän maan poliisiopartio on aina ja kaikissa tilanteissa tiedollisesti, taidollisesti tai kielellisesti kykenevä suorittamaan korkean riskin poliisioperaatiota vieraan valtion alueella. Asiaan kytkeytyvät oikeusturvakysymysten ohella myös työsuojelulliset kysymykset sekä kysymys operatiivisesta johtovastuusta ja siitä, kuka tekee esimerkiksi voimankäyttöä koskevat päätökset vaativien tilanteiden poliisioperaatioiden yhteydessä.

Ainoa keino varmistaa se, että lähetettävällä partiolla on kyky operatiiviseen toimintaan vieraan valtion alueella, on koko yhteistoiminta-alueella hälytys- ja valvontatehtävissä työskentelevän henkilöstön laaja ja perusteellinen koulutus näitä tilanteita varten. Koulutuksella pitäisi saavuttaa mm. toisen maan lainsäädännön ja asetusten syvälinen tuntemus, poliisitoiminnan ja toimintakulttuurin ymmärtäminen ja sisäistäminen, vieraan maan voimankäytön ohjeistuksen ja operatiivisen poliisitoiminnan syvälinen tuntemus sekä riittävä kielellinen valmius, jotta poliisimiehet kykenevät kovan paineen alaisina suoriutumaan vaativista poliisitehtävistä muulla kuin omalla äidinkielellään. Kielelliset valmiudet korostuvat, sillä poliisilla on molemmissa maissa käytössä ammattilista sanastoa, joka ei ole osa tavanomaista arkikieltä.

Tämä on mahdollista ainoastaan siten, että alueen kaikki poliisimiehet saavat riittävän laajan ja intensiivisen koulutuksen ja perehdytyksen asiaan. Tämä edellyttää vuosien aktiivista koulutusta ja kouluttautumista, mikä luonnollisesti on pois alueen päivittäisestä poliisiresurssista.

SPJL:n näkemyksen mukaan yhteistyötä on turha tehdä nimellisesti, jos sille ei ole tosiasiallisia edellytyksiä. Valtiosopimuksen solmiminen vain muodollisesti ei ole mielekästä, jos lähettävällä valtiolla ei ole edellytyksiä suoriutua tehtävästä, sillä siinä tilanteessa sen tulisi tapauskohtaisesti pidättäytyä poliisipartion tehtävälle lähettämisestä.

Artikla 7

Suomen ja Ruotsin poliisin käyttämät aseet ja varusteet eroavat toisistaan. Merkittävä ero on esimerkiksi ei-tappavissa voimankäyttövälineissä: Suomessa käytössä oleva etälamautin on Ruotsissa kielletty. Suomessa etälamautin sijoittuu voimankäyttövälineistössä patukan ja ampuma-aseen väliin, ja siitä on tullut poliisin toiseksi tärkein voimankäyttöväline fyysisen voiman jälkeen. Tietyissä tilanteissa etälamauttimella on pystytty korvaamaan ampuma-aseen käyttö. Ruotsissa poliisi turvautuu ampuma-aseeseen huomattavasti suomalaista virkaveljeä useammin.

Poliisin toimintatatiikat perustuvat osittain käytettäviin voimankäyttövälineisiin. Mikäli osaa välineistöstä ei pystytä käyttämään toisen valtion alueella, se on otettava huomioon koulutuksessa. Ruotsissa vaikuttaisi poliisilla olevan laajemmat oikeudet voimakeinojen käyttöön kuin Suomessa. Ruotsissa poliisimies voi turvautua voimakeinojen käyttöön yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, jos muita keinoja ei ole käytössä. Suomessa poliisi ei vastaavalla perusteella voi käyttää voimakeinoja, vaan voimakeinojen käyttö vaatii aina poliisin toimenkuvaan lukeutuvat tehtävän, jonka suorittamiseksi voimakeinoja joudutaan käyttämään.

Toisin kuin Ruotsissa, Suomessa voimakeinojen käyttö (mm. aseenkäyttö) ei ole sidottu tehtävän mahdolliseen rikosnimikkeeseen. Suomessa tehtävä ja kohdehenkilön vastarinta määrittelee aseenkäyttöä poliisilain mukaisesti. Ruotsissa aseenkäyttö on sallittua suoraan tiettytyypisissä rikosnimikkeissä. Tiettyjä voimakeinoja, kuten käsirautojen käyttöä, puolestaan säädellään Ruotsissa huomattavasti Suomea tiukemmin.

Sopimusluonnos jättää liikaa tulkinnanvaraa sille, mitä partion pitäisi tehdä esimerkiksi etälamauttimelle lähtiessään kiireelliselle tehtävälle Ruotsiin. Tuleeko se jättää tehtävän suorittamiseksi ajoneuvoon vai voiko se olla edelleen varustevyössä, jolloin paineen alaisena vieraassa valtiossa kielletyn varusteen vaistonvaraisen käytön riski nousee.

Suomen ja Ruotsin poliisilla on erilliset viestintäjärjestelmät, eikä näiden maiden poliiseilla ole päästyä toistensa tieto- tai radioverkkoihin. Tämä tarkoittaa, että mitä todennäköisemmin toiseen maahan ad hoc -tehtävälle lähtevällä partiolla ei ole kaikkia kohteeseen liittyviä rikos- tai työturvallisuustietoja. Nämä tiedot olisivat tarpeen, jotta partiot voisivat varautua tulevaan tehtävään ja suunnittelemaan toimintatatiikkaa. Tiedot auttavat myös hankkimaan tarvittavia työturvallisuusvarusteita (esim. tukiasetus, raskaat suojaliivit ja suojakilvet), jos niitä ei ole partioauton päivittäisvarustuksessa.

Merkittävämmän ongelman luo kuitenkin poliisiradioiden yhteensopimattomuus. Suomalaisella partiolla ei ole mahdollisuutta ottaa poliisiradiolla suoraan yhteyttä ruotsalaiseen kollegaan. Tämä aiheuttaa turvallisuusriskin, jos partioilla ei monipartio-operaatioissa ole mahdollisuutta koordinoida toimiaan radion kautta. Ruotsissa toimiessaan suomalaisella partiolla ei todennäköisesti ole mahdollisuutta käyttää poliisiradiossa olevaa hätäkutsupainiketta, koska radio ei välttämättä ole suomalaisen tukiaseman kantoalueella ja Ruotsin verkoissa kutsu ei toimi. Hätäkutsu-painike on työturvallisuuden kannalta merkittävä asia, sillä se avaa radion kanavan muiden partioiden kuultavaksi. Suomen poliisin johtamisjärjestelmä toimii tietoverkkojen kautta poliisiautoihin liitetystä Poke-järjestelmässä. Ruotsin poliisilla ei vastaavaa järjestelmää ole käytössä, jolloin Ruotsissa tapahtuvassa monipartioitehtävässä johtaminen haasteellista, koska suomalaiseen partioon ei saada yhteyttä radio- tai tietoverkkojen kautta.

Yhteisten kommunikaatiokanavien puute siis aiheuttaa johtamiseen ja työturvallisuuteen liittyviä ongelmia. Työturvallisuutta ei voi korostaa

liikaa, koska tutkimusten mukaan Ruotsissa on poliisiin kohdistuva väkivalta kasvanut ja tullut entistä törkeämmäksi.

Artikla 8

Suomi sai Euroopan Unionilta rahoitusta ns. yhteispartiohankkeeseen, jossa koulutettiin sekä Ruotsin että Suomen poliisin kenttähenkilökuntaa toimimaan toisen valtion alueella. Joitakin viikkoja kestänyt koulutus järjestettiin vuosien 2013 ja 2014 aikana ja siihen osallistui sekä suomalaisia että ruotsalaisia poliiseja. Koulutuksessa oli 5 opintomodulia ja ne olivat noin viikon mittaisia. Moduuleissa käytiin lävitse lainsäädäntöä, toimintataktiikkaa, kieliopintoja ja käytännönharjoituksia.

SPJL:n saaman palautteen perusteella koulutus koettiin laadukkaaksi, mutta aivan liian suppeaksi. Erityisesti Ruotsin lainsäädännön omaksuminen näin lyhyessä ajassa koettiin haastavaksi. Toinen merkittävä ongelma oli kieliopintoihin varatun ajan vähäisyys: riittävää ammatillista kielitaitoa ja kykyä ilmaista juridisia asioita kohdemaan kielellä ei voi oppia viikossa, vaikka arkikielen taito olisikin tyydyttävällä tasolla.

Kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksia korostetaan poliisin palveluissa niin Suomessa kuin Ruotsissakin. Erityisesti kiinniottotilanteissa poliisi on entistäkin tarkemmin velvoitettu kertomaan epäillylle hänen oikeuksistaan. Todennäköisesti Suomen poliisin antama virka-apu Ruotsin poliisille liittyisi tilanteisiin, joissa päädytään kiinniottoon, joskus voimakeinoja käyttäen. Nämä ovat hyvin suurella todennäköisyydellä stressitilanteita, erityisesti jos tilanteessa toimitaan vieraalla kielellä, vieraan valtion alueella.

Näiden tilanteiden käytösmalleja ja toimintatapoja ei opita teoriassa, vaan toistuvilla harjoituksilla, jotka simuloivat mahdollisimman hyvin todellisia tilanteita. Jos harjoituskertoja ei ole niin paljon, että kielitaito ja toisen maan lainsäädäntö ovat ns. selkäytimessä, tulevat nämä tilanteet aiheuttamaan laajamittaisia jälkiselvittelyjä. On olemassa riski, että paineen alla toimitaan Suomen poliisin taktiikalla, vaikka ollaan Ruotsin puolella tehtävällä. Todennäköisesti ruotsalaiset poliisit kokevat samantyyppisiä ongelmia Suomessa.

EU:n tukemasta yhteispohjoismaisesta koulutuksesta on tällä hetkellä kulunut aikaa noin seitsemän vuotta. Koulutuksen jälkeen henkilöstö on vaihtunut ja koulutuksessa käyty lainsäädäntö on muuttunut. Myös poliisin voimankäyttötaktikat ovat kehittyneet. Tuolloin saatu koulutus ei siis enää sisällä tämän päivän tietoutta. Lisäksi on syytä muistaa, että jo koulutuksen aikaan ruotsalaiset antoivat palautetta, että heidän näkemystään heille tärkeistä asioista ei huomioitu, vaan koulutus oli rakennettu vain suomalaisesta lähtökohdasta, asioista, joita suomalaiset ajattelivat ruotsalaisten tarvitsevan.

Ruotsissa toimiessaan suomalaisen poliisin tulisi hallita Ruotsin poliisin toimintavaltuuksia säätelevä lainsäädäntö, Ruotsissa oleskelevien henkilöiden perusoikeudet, Ruotsin virkamieslainsäädäntö sekä hallintolaki siltä osin, kuin sillä on vaikutuksia poliisitoimintaan. Lainsäädännön lisäksi poliisimiesten tulisi hallita myös tietyltä osin myös kohdemaan ylimmän laillisuusvalvojan päätökset. Ylimpien

laillisuusvalvojien päätöksillä on poliisitoimintaa merkittävästi ohjaava vaikutus. Tämä vaikutus korostuu erityisesti, kun pohditaan ihmis- ja perusoikeuksien toteutumista.

Pystyäkseen toimimaan lain edellyttämällä tavalla vieraan valtion alueella, tulisi koulutusta ja harjoittelua järjestää säännöllisesti ja merkittävästi nykyistä enemmän. Tällä hetkellä kentältä tulee viestiä, että Suomen omaankin poliisitoimintaan liittyvät toiminta- ja lakimuutokset koulutetaan liian heikosti ja koulutuksessa on siirrytty liikaa etäopetukseen. Poliisimiehet kokevat, että poliisitoimintaan liittyvää toiminnallista harjoittelua on liian vähän. **Tässä tilanteessa näyttää erittäin epätodennäköiseltä, että henkilöstölle voidaan tarjota koulutusta, joka takaisi Ruotsissa toimimisen kannalta riittävän lakiosaamisen ja kielitaidon.**

On myös syytä muistaa, että poliisin resurssivaje näkyy tällä hetkellä hälytysvasteajoissa, jotka ovat Lapissa huomattavasti korkeammat kuin muualla maassa. Yhteistyö Ruotsin kanssa ei tule parantamaan hälytysvasteaikoja. Ruotsissa on ollut jo pitkään suuntaus, jossa partioita on keskitetty isoihin kaupunkeihin. Tällä hetkellä Ruotsilla on Suomen puoleisella maarajalla keskimäärin noin 1 partio valmiudessa. Vastaavasti Suomen puolella on noin 5 partiota. On erittäin todennäköistä, että Suomesta lähtisi partioita tehtävälle Ruotsiin, mutta toiseen avun saaminen Ruotsin puolelta Suomeen olisi epätodennäköistä.

Artikla 9

On selvää, että virkamiesten osallistuessa tämän kaltaiseen yhteistyöhön lähettävän maan viranomaisen työnantajavastuu säilyy. Siksi artiklan 9 tarkoitus jää epäselväksi: onko sen tarkoitus yleisluonteisesti ratkaista virkasuhteeseen liittyvät ongelmatilanteet kuten työtaturmatilanteet, ulkopuoliselle tapahtuneet vahingot ja työsuojelulliset ongelmatilanteet. Tähän tarkoitukseen artikla ei kuitenkaan sovellu. Eri ongelmatilanteet tulee käsitellä säädöstasolla erikseen.

Miten on tarkoitus toteuttaa työtaturmaturva tähän sopimukseen perustuvan yhteistyön osalta? Poliisimiehen työtaturmaturva kansainvälistä apua annettaessa on toteutettu poliisilain 9 luvun 9 g §:n 2 momentissa viittauksella kriisinhallintatehtävissä annettuun lakiin (1522/2016). Lain 9 g §:n 2 momentin soveltaminen on kuitenkin rajoitettu lain 9 a ja 9 b §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin osallistuvaan poliisimieheen. Kyseeseen tulee siis Prüm- ja Atlas-yhteistyö sekä muu kansainvälinen yhteistyö, jossa sisäministeriö voi vieraan valtion pyynnöstä päättää muusta kuin 9 a §:ssä säädetystä poliisin toimialaan kuuluvasta avun antamisesta. Avun antamiseen suostuttaessa päätöksessä on määriteltävä avun sisältö, virkamiesten toimivaltuudet sekä virkamiehille sallitut aseet, ammukset, voimankäyttövälineet ja muut varusteet.

SPJL:n käsityksen mukaan tällä valtiosopimuksella sovittavassa yhteistyössä ei ole kysymys poliisilain 9 a ja 9 b §:ssä tarkoitetuista tehtävistä, joten vakuutusturvan järjestäminen jää avoimeksi.

Mikäli poliisilain 9 luvun 9 g §:n 2 momentti järjestettäisiin soveltuvaksi tämän sopimuksen mukaiseen yhteistyöhön, olisi työtaturmaturva siten

hieman parempi kuin normaali työtaturmaturva Suomessa, ja esille nousisi sama ongelma kuin ko. pykälää laadittaessa eli virkamiesten oikeudenmukainen ja tasapuolinen kohtelu virantoimituksessa kotimaassa ja ulkomailla. Niiden tulisi olla samat riippumatta siitä, onko poliisimies virantoimituksessa kotimaassa tai ulkomailla.

Toisaalta tähän ongelmaan törmätään silloinkin, jos poliisilain 9 luvun 9 g §:n 2 momenttia ei järjestetä soveltuvaksi tämän valtiosopimuksen mukaiseen yhteistyöhön. Silloinhan tämän sopimuksen perusteella kansainvälistä yhteistyötä tekevä poliisimies olisi perusteetta eriarvoisessa asemassa suhteessa poliisilain 9 luvun 9 a ja b §:n perusteella kansainvälistä yhteistyötä tekevään poliisimieheen.

Kansainvälisessä yhteistyössä vieraan valtion virkamiehet toimivat pääsääntöisesti vastaanottavan valtion virkamiesten johdolla ja läsnä ollessa. Valtiosopimusluonnoksesta käy ilmi, että vieraan valtion poliisimiehet eivät lähtökohtaisesti toimi vastaanottavan valtion poliisiviranomaisten ohjauksessa tai läsnä ollessa, vaan kyseessä on ennalta suunnittelemaan, ad -hoc tyyppinen toiminta, joka tulee kyseeseen kiireellisissä, korkean riskin poliisioperaatioissa. Näissä tilanteissa poliisin oikeusturvan merkitys korostuu kotimaassakin, saati vieraan valtion alueella toimittaessa. Miten työnantaja pystyy toteuttamaan työsuojeluvelvoitteensa ja takaamaan poliisimiesten työturvallisuuden tällaisessa tilanteessa?

Entä miten toimitaan tilanteissa, joissa poliisitoiminnassa syntyy korvattavaa vahinkoa kolmannelle osapuolelle? Tulevatko työnantajavastuiden kautta sovellettavaksi myös Suomen vahingonkorvauslain säännökset ns. isännänvastuusta?

Artikla 10 Artikla – suhteutettaessa sopimuksen 5, 7 ja 8 artikloihin – on ongelmallinen yksittäisen poliisimiehen oikeusturvan kannalta.

Toimiakseen laillisesti yksittäisen poliisimiehen tulee tuntea vastaanottavan valtion lainsäädäntö (lait, asetukset), oikeuskäytäntö ja viranomaisohjeet yhtä hyvin kuin oman valtionsa lainsäädäntö, oikeuskäytäntö ja viranomaisohjeet. Tietämystä tulee myös pitää ajan tasalla. Pahimmillaan puutteet tietämyksessä toteutuvat rikosoikeudellisenä vastuuna.

Miten varmistetaan se, että suomalaiset poliisimiehet Ruotsissa ja toisaalta ruotsalaiset poliisimiehet Suomessa tietävät tarkasti toimivaltuutensa sekä muutoin toisen maan lainsäädännön? **Artiklaan 8 sisällytetty työnantajan vastuu ei ole riittävä tae poliisimiehen oikeusturvan kannalta.** Lopulta yksittäinen virkamies vastaa omien toimiansa lainmukaisuudesta.

Merkittäväksi ongelmaksi muodostuu myös kahden eri valtion toimivaltasäännösten yhteensovittaminen käytännön tilanteessa. Sopimusluonnoksessahan käsitellään tilanteita, joissa poliisimies joutuisi usein toimiminen vastoin saamaansa koulutusta. Sopimusluonnoksesta käy ilmi, että vieraan valtion poliisimiehet eivät lähtökohtaisesti toimisi vastaanottavan valtion poliisiviranomaisten ohjauksessa tai läsnä ollessa, vaan ad hoc -tyyppisissä kiireellisissä, korkean riskin poliisioperaatioissa.

Näissä tilanteissa poliisimiehet toimivat lähtökohtaisesti automaattisesti saamansa koulutuksen pohjalta. Sopimuksen mukaan poliisimiehen toimivaltuudet eivät kuitenkaan voi ylittää vastaanottavan maan toimivaltuuksia.

Kyse ei ole pelkästään yksittäisten poliisimiesten oikeusturvasta, vaan myös kansalaisten oikeusturvasta.

Esitutkintaan ja/tai rikosprosessiin joutuminen on hyvin todennäköinen riski ainakin Suomessa. Syyttäjälaitoksen mukaan (<https://syyttajalaitos.fi/poliisirikosasiat>) poliiseja koskevia rikosilmoituksia tehdään vuosittain noin 800–900 kappaletta. Tilanne tuskin on merkittävästi toinen Ruotsissa.

Artikla jättää avoimeksi myös seuraavat keskeiset kysymykset:

- minkä maan tuomioistuin on toimivaltainen sekä rikos- että siviiliprosessissa?
- voiko poliisimies joutua pahimmassa tapauksessa rinnakkaisiin prosesseihin kummassakin valtiossa?
- miten taataan poliisimiehen oikeusturva - esim. oikeusapu ja tulkkauspalvelut – vieraassa valtiossa?
- virkamiehen oikeusasema rikoksen uhrina eli hänen siviili- ja rikosoikeudelliset oikeusturvan takeet
- missä tuomion pakkotäytäntöönpano voidaan toteuttaa?

Artikla 11 Virkamiehen operointi vieraan vallan alueella ilman varsinaista esimiestä nostaa esille kysymyksiä kansalaisten ja virkamiesten oikeusturvan toteutumisesta. Ongelmat koskevat sekä Suomen että Ruotsin poliisimiehiä ja kansalaisia.

Kansalaisten tekemät kantelut ja valitukset ovat lisääntyneet sekä Ruotsissa että Suomessa. Kansalaiset myös tekevät entistä enemmän rikosilmoituksia virkamiesten toimista.

Yksi kansalaisen oikeusturvakeino on kantelu virkamiehen toiminnasta joko virkamiehen esimiehelle tai ylimmälle laillisuusvalvojalle. Miten tämä kansalaisten perusoikeus aiotaan turvata tulevassa valtiosopimuksessa?

Esimerkiksi suomalaisen partion operoidessa Ruotsin puolella, mihin Ruotsin kansalainen voi osoittaa kantelunsa? Suomalaiselle lähiesimiehelle, Ruotsalaiselle virkamiehelle, joka on alueen poliisihenkilöstön esimies vai Ruotsin valtiopäivien oikeusasiamiehelle? Mikäli valitusosoite on Ruotsin poliisihenkilöstön esimies, millä toimivaltuuksilla hän tekee kurinpidollisia toimenpiteitä suomalaiseen poliisipartioon nähden. Toisaalta onko Suomessa toimiva esimies oikea henkilö hoitamaan kantelua asiasta, joka on tapahtunut vieraan vallan alueella?

Toinen kysymys liittyy poliisimiesten asemaan hallinnollisessa kanteluprosessissa. Jos Ruotsin oikeusasiamies pyytää selvitystä Suomalaiselta poliisimieheltä Ruotsissa tapahtuneesta asiasta, millä oikeuksilla ja velvollisuuksilla poliisimies vastaa selvityspyyntöön? Mistä korvataan poliisimiehelle syntyvät mahdolliset kustannukset, esimerkiksi käännöskustannukset?

Kansalaisten ja poliisimiesten oikeudelliset asemat suhteessa perus- ja ihmisoikeuksiin on syytä selvittää ennen kuin mahdollistetaan virkamiesten operointi vieraan vallan alueella ilman virallista virka-apupyynnön esittämistä.

Lopuksi

Tälläkin hetkellä suomalaiset ja ruotsalaiset poliisiviranomaiset toimivat yhdessä poliisiyhteistyön tehostamiseksi, kansallisen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja tutkimiseksi. Tämä on seurausta tehokkaasta tietojenvaihdosta sekä tiiviistä operatiivisesta yhteistyöstä maiden poliisiviranomaisten välillä. Yhteistyötä tehdään rikollisuuden torjumiseksi rajan molemmin puolin ja tällä yhteistyöllä on pitkät perinteet. Tämä yhteistyö on suomalaisessa poliisikunnassa koettu hyväksi ja arvokkaaksi.

Nyt tätä yhteistyötä suunnitellaan laajennettavaksi valtiosopimuksella suuntaan, jossa vieraan valtion poliisiviranomainen siirtyy suorittamaan poliisitehtäviä toisen valtion alueelle ja sen lainsäädännön piiriin. Tässä yhteydessä yksittäisen poliisin työturvallisuutta, vakuutusturvaa ja oikeusturvaa koskevat kysymykset tulee ratkaista tarkasti ennen sopimuksen ratifiointia ja toiminnan aloittamista. Lisäksi jokaisella tehtävälle lähetettävällä poliisimiehellä tulee olla tiedollisesti, taidollisesti ja kielellisesti riittävät valmiudet, jotta hän kykenee suoriutumaan annetusta tehtävästä asettamatta itseään kohtuuttomaan rikosoikeudelliseen, hallinnolliseen tai vahingonkorvausoikeudelliseen vastuuseen. **Näiden valmiuksien huomiointi on ensiarvoisen tärkeää myös kummankin kohdemaan kansalaisten oikeusturvan kannalta.**

Edellä kuvatut vaatimukset täyttävä toiminta edellyttäisi merkittävää resursointia ja panostusta henkilöstön intensiiviseen ja laajamittaiseen koulutukseen ennen kuin ensimmäistäkään hälytystehtävää on suoritettu. Kysymys on myös siitä, kuinka korkeaksi puuttumiskynnys tai avunpyyntökynnys asetetaan eli kuinka usein mahdollinen yhteistoimintatilanne tulisi tosiasiallisesti kyseeseen. Tämä on syytä huomioida pohdittaessa sitä, missä määrin Suomen rajallisia poliisi- ja koulutusresursseja on syytä käyttää valtiosopimuksen tahtotilan täyttämiseksi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Suomen Poliisijärjestöjen Liittoon kuuluu runsaat 11 000 jäsentä poliisista, oikeusministeriön hallinnonalalta ja hätäkeskuslaitoksesta.